

**MEMÒRIA ISTORICOARTISTICA ENTARA
DECLARACION DE DIUERSI ELEMENTS DETH PÒBLE
DE BAUSEN COMA BEN CULTURAU D'INTERÈS
LOCAU**

**Glèisa parroquiau de Sant Pèir e eth sòn cementèri, capèla de
Sant Ròc, cementèri civiu de Terèsa e capèla de Santa Anna**

MAI 2020

Conselh Generau d'Aran

Ensenhador	Pagina
I. OBJECTIU	3
II. MEMÒRIA ISTORICA	4
III. MEMÒRIA ARQUITECTONICA E ARTISTICA	9
a. Glèisa parroquiau de Sant Pèir in Vincula	9
b. Cementèri parroquiau de Sant Peir	20
c. Capèla de Sant Ròc	21
d. Cementèri civiu de Terèsa	22
e. Capèla de Santa Anna	25
IV. BIBLIOGRAFIA E HONTS DOCUMENTAUS	27
V. NORMATIVA	29
VI. CRITÈRIS D'INTERVENCION	31
VII. INFORME AVALORATIU	31
VIII. PROPOSICION DE DECLARACION	31
IX. CRÈDITS	32
X. DOCUMENTACION ANNÈXA	33
a. Acòrd Comission Auviatge	33
b. Planimetries glèisa de Sant Pèir in Vincula	34

I. OBJECTIU

Era redaccion d'aguest informe tecnic a coma objectiu era catalogacion coma Ben Culturau d'Interès Locau, des elements arquitectonica o simbolicament més subergessents deth pòble de Bausen: era glèisa parroquiau de Sant Pèir e eth sòn cementèri, era capèla de Sant Ròc, eth cementèri civiu de Terèsa e era capèla de Santa Anna de Bausen, segon acòrd prenut per unanimitat ena session 1/2020, celebrada eth dia 19 de hereuer de 2020.

Enes planes següentes se detalharà era importància historicoartistica des elements ressenhadi.

Eth 9 de deseme de 2019 es associacions “Es Sarnalhèrs” e “Lanaaranesa” sollicitèren ath Conselh Generau d'Aran era declaracion coma Ben Culturau d'Interès Locau dera glèisa parroquiau de Sant Pèir, deth sòn cementèri, deth via crucis e der airau de Coret (tamb era capèla de Sant Ròc, eth Telh e eth cementèri civiu de Terèsa, panoramiques e entorns), e tamben deth Camin e dera capèla de Santa Anna, des lauadèrs e des hònts deth pòble. Valorada era peticion ena session dera Comission d'Auviatge de 19 de hereuèr s'estimèc que non toti es elements expresadi auien entitat e valors suficients entada aguesta catalogacion e qu'era sua preservacion d'aguesti s'aurie de hèr a traués de d'auti mecanismes de caractèr urbanistic. En cas deth lauader, s'a excludit donques ja gaudie de dita figura de proteccion. Per contra estimèc qu'auien entitat e valors suficients era glèisa parroquiau de Sant Pèir tamb eth sòn cementèri (1 e 2), era capèla de Sant Ròc (3), eth cementèri civiu de Terèsa (4) e era capèla de Santa Anna (5) e pr'amor d'aquerò s'acòrdèc elaborar era corresponenta memòria historicoartistica entara posteriora declaracion per part deth plen deth Conselh Generau d'Aran declaracion coma Ben Culturau d'Interès Locau.

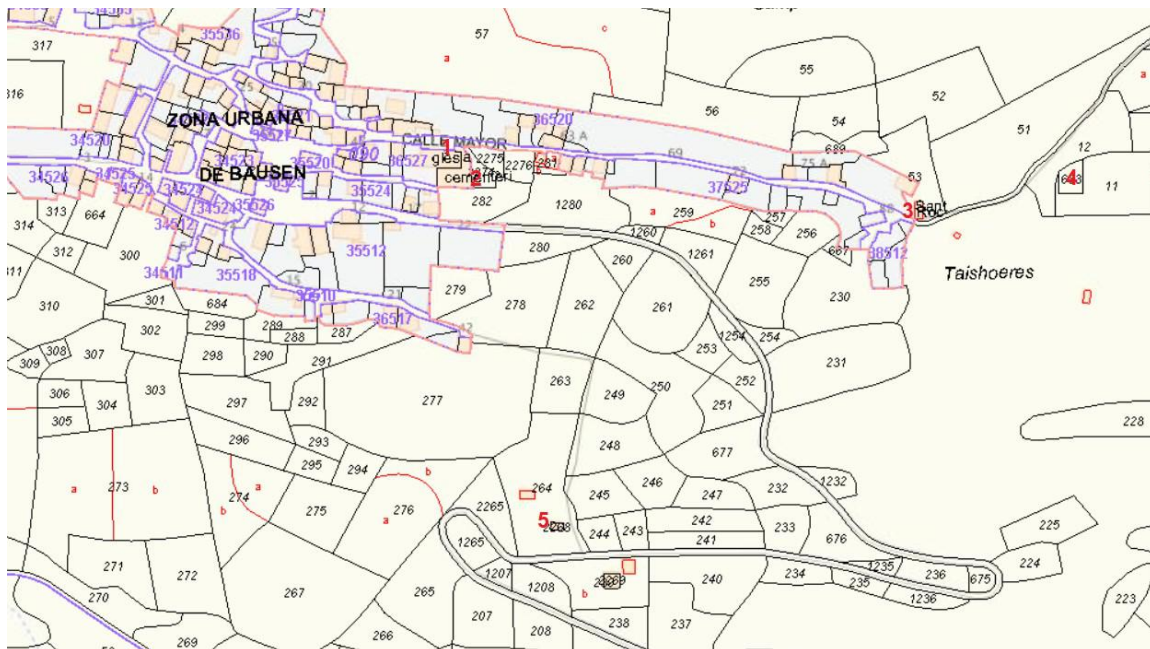

Fig. 1. Plaçament des elements a declarar BCIL

II. MEMÒRIA ISTORICA: ETH PÒBLE DE BAUSEN

Bausen se dispause de forma gradoada en versant dera montanha de Bacanèra, entà profiter ath maxim eth solei e protegir-se mielhor deth heired. Aguesta característica portèc a conéisher es sòns abitants tamb eth nòm de “sarnalhèrs”.

Desconeishem es origens deth pòble de Bausen, mès era preséncia d’ua labada sepulcrau tardoromana hè a supausar qu’er assentament uman se produsic en un moment plsn antic, possiblament en epòca romana o autaplan preromana.

De segur ja existie ena edat Mieja. Atau en 1233 eth rei Jaime I concedíc, tamb caractèr vitalici, ath nòble Oton de Sambeat eth dret d’impausar un tribut de 60 sòs a Canejan e de 50 sòs a Bausen, pagadèrs annaument tà Totsants.

Maugrat qu’eth dret prescribie ara mòrt deth Sambeat, eth sòn gendre e successor Oton d’Aura contunhèc exigint eth tribut e retinguec sense cp deret andus pòbles. Pr’amor d’aquerò, eth 23 d’agost de 1282 er infant Alfons escriguec a otron d’Aura en tot ordenar-li compareisher ara sua preséncia entà justificar-se. Totun eth d’Aura persutec ena sua actitude, ath delà, en 1283, venec andus pòbles a Eustaqui de Beaumarchais, senescrau de Tolosa e l’ajudèc ena sua campanha d’invasion dera Val d’Aran pendent eth noveme de 1283.

Eth senhoriu feudau contunhèc pendent tot eth periode de domeni francès e malhorquin dera Val d’Aran. Quan en ostiu de 1313 era Val d’Aran retornèc a Jaime II aguest ordenèc ath nau governador, Guilhèm de Castellnau, qu’es abitants d’andues viles demoressen eximidi de quinsevolh pagament diferent deth tribut reiau.

Eth dia 26 de noveme de 1313 es dus cònsols de *Balsennio*, amassa tamb toti es auti caps de casa deth pòble prestèren aumenatge a Guilhèm de Castellnou, procurador e representant ena Val d’Aran deth rei Jaime II.

Enes documents medievaus eth pòble ges indistintament nomenat coma *Bolson*, *Balsen* e *Bausen*.

Enes fogatges efectuadi entre 1313 e 27 i cònssten entre 25 e 30 huecs.

Enes respònses as Interrogatoris de Francisco de Zamora en 1789, eth rector deth pòble explique qu’encara que ja en aqueth moment ei un pòble dubèrt i a encara rebrem qu’en temps antic auie estat barrat, ath que s’accedie per quate portaus. Tanben informe dera existéncia des roïnes d’un castèth en airau de Coret, des deth quau se divisauè Hòs, Melès, Canejan, Pontaut e se podie establir comunicacion visuau tamb es castèths de Les e de Bossòst. Arren demore aué d’aguesta fortaleza que ja non ei citada per Juan Fco. de Gracia en 1613.

En epòca Modèrna non sembla qu’era poblacion experimentèc grani cambis en çò que hè ath numero d’abitants. Mantiènt-se entre 20-30 cases. Serà a compdar deth sègle XVIII e especiaument en XIX quan arrenherà un gran creishement, arribant a arténher es 97 cases (515 abitants)¹ Conseqüéncia d’aguest creishement siguec eth bastiment a compdar de 1709 d’ua naua glèisa entà dar cabuda a tota era poblacion.

En 1823 eth pòble patie un gran incendi qu’obliguèc as abitants a rebastir-lo lèu totaument. Cau auer en compde qu’en aguest moment era major part des edificacions auien eth tet de palha, çò que propiciaue qu’es hlames s’esparcissen tamb enorme rapidesa. Testimòni d’aguesti tets de palha son es penaus qu’encara consèrven un nombre important des cases.

Ua auta especificitat arquitectonica de Bausen son es balcoades e galeries orientades a meddia o en d’autes façades assolejades.

¹ ROIGÉ/ESTRADA/BELTRAN (1997) Era casa aranesa, p. 92.

Tanben se i an conservat un plan elevat nombre de patis o corraus, ath torn des quaus, s'organizen es despàrièras edificacions der auviatge (viuenda, bordes, corraus, etc). Un darrèr element fòrça nombros son es pòrgues e passatges cubèrts soent dant accés as auviatges.

Ei aguesta especificitat e bona preservacion des elements pròpis dera arquitetura tradicionau çò que balhe major personalitat e eth caracteristic ambient ara trama urbana deth casc antic de Bausen, que coma es auti pòbles aranesi a era consideracion de Ben Culturau d'Interés Nacionau, ena categoria de conjunt istoric, per resolucio d'incoacion de data 28/1/76. En aquest cas, d'acòrd tamb era art. 35, 2, a) dera Lei 9/1993, de 30 de seteme, deth Patrimòni Culturau Catalan, es criteris generaus d'intervencion auràn de respectar es valors que seguissen:

“Les intervencions en els conjunts històrics d'interès nacional han de respectar els criteris següents:

a) S'han de mantenir l'estructura urbana i arquitectònica del conjunt i les característiques generals de l'ambient i de la silueta paisatgística. No es permeten modificacions d'alineacions, alteracions en l'edificabilitat, parcel·lacions ni agregacions d'immobles, excepte que contribueixin a la conservació general del caràcter del conjunt”.

Fig. 2. Bausen a finaus deth sègle XIX. Se pòden observar gran quantitat de tèts de palha. Hons Jean Bepmale. CGA

Fig. 3. Balcoades e galeries der actuai Bausen

Fig. 4. Beri exemples de penaus de Bausen

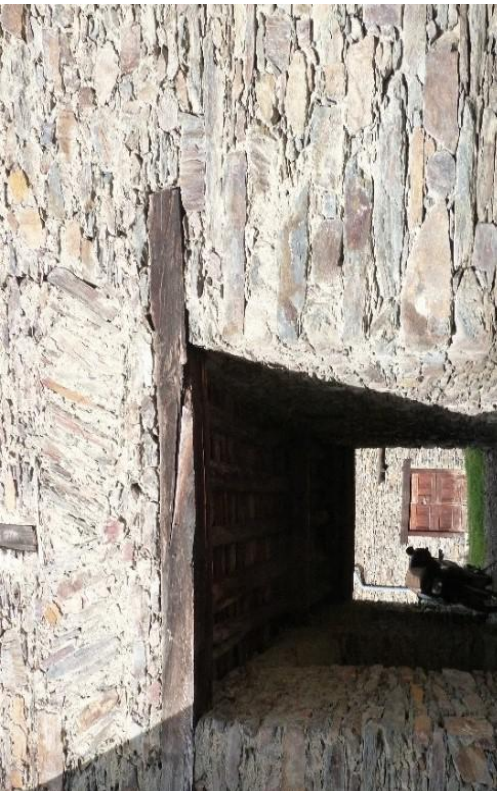

Fig. 5. Passatges, porgues e auviatges de Bausen

III. MEMÒRIA ARQUITECTONICA E ARTISTICA

Ath delà d'aguesti elements arquitectonics generics tant caracteristics deth conjunt urban de Bausen, era present memòria vò devier er esturment entà dotar d'ua figura especifica de proteccion a diuerses edificacions deth nuclèu, coma Bens Culturaus d'Interés Locau.

a. Glèisa parroquiau de Sant Pèir in Vincula

Se tracte d'ua glèisa d'ua unica nau tamb absida quadrada ar èst e tor-campanau adorsat ar oèst, alinhat tamb era façada meridionau dera glèisa e damb pòrta independent en aguesta façada. Darrèr dera cabecèra existís eth còs annèxe mès baish corresponent ara sagristia. Pr'amor deth fòrt desnivèu deth terren eth mur nòrd, de celh considerable, se trape sosterrat enquia lèu eth nivèu dera cobèrta. Eth mur dera façada sud, de celh mès redusit, ei reforçat tamb contrafòrts. Era nau se curbis tamb ua fausa vòuta de husta, dejós dera charpanta dera cobèrta. Ath hons dera nau i a ua dobla tribuna de còro. Des deth pis superior dera tribuna, ua pòrta permet er accés ara sala de campanes, ja que es hargats intermieis de husta deth campanau an desapareishut.

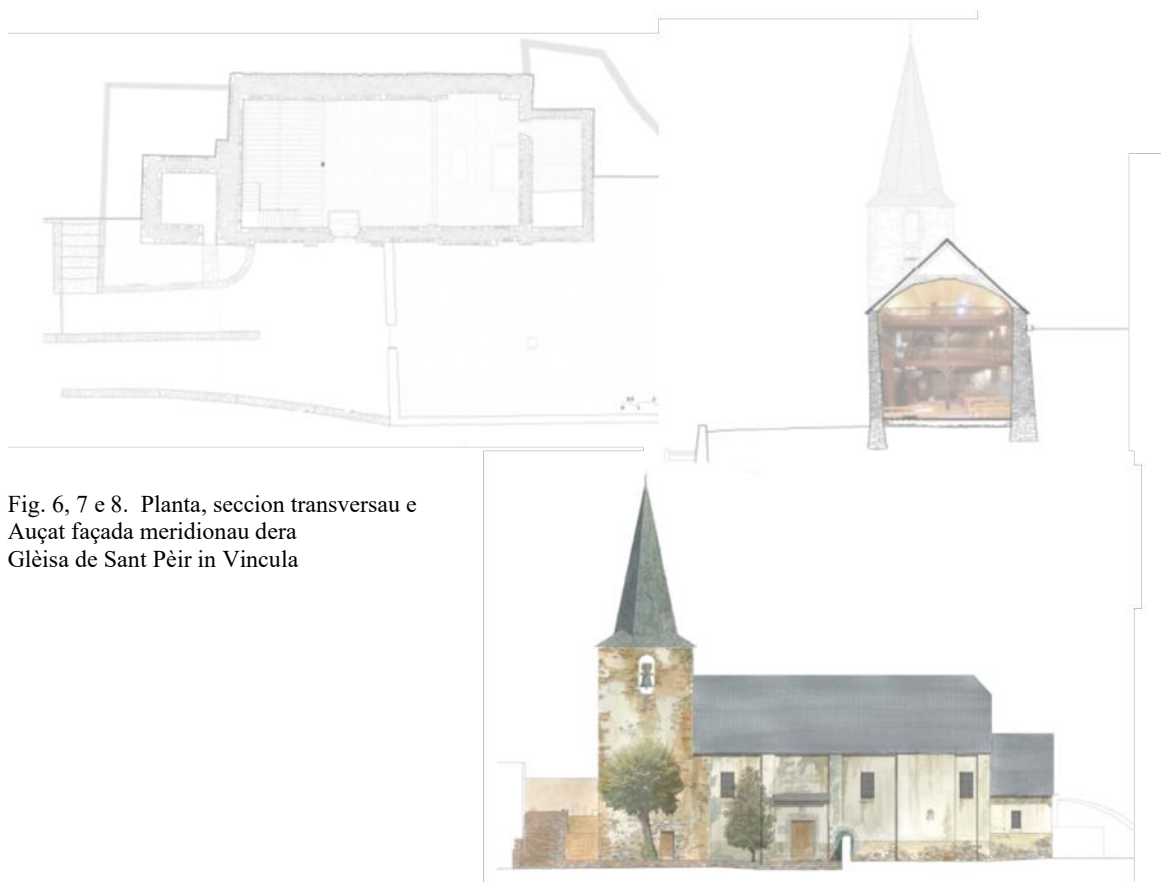
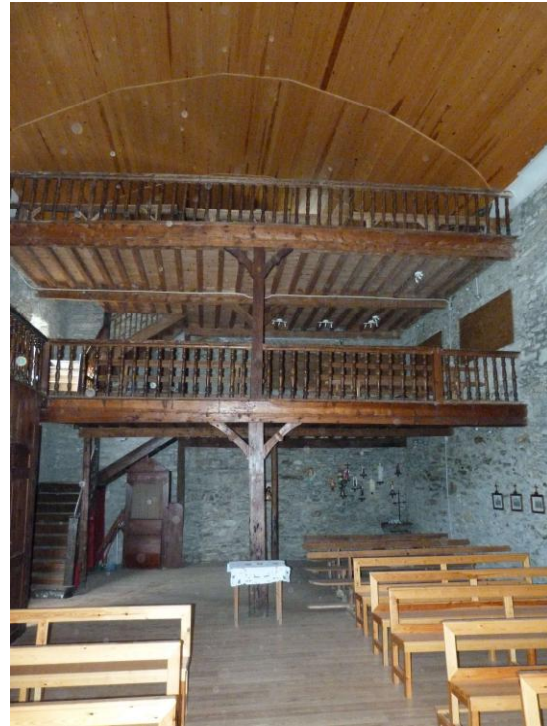

Fig. 6, 7 e 8. Planta, seccion transversau e Auçat façada meridionau dera Glèisa de Sant Pèir in Vincula

Figs. 9 e 10. Exterior dera cabecèra dera glèisa e extrèm oèst dera nau, tamb era dobla tribuna deth còro.

Era façada principau dera glèisa, ei en sud, en ua placeta que tanben da accès ath cementèri. En aguesta façada principau a on se daurissen era pòrta deth campanau e era portada d'accès ara glèisa, protegida per un cobèrt, ath delà de tres hièstres que dan lum ara nau (Fig. 8).

Fig.11. Portada neoclassica dera glèisa.

Era pòrta d'accès ei d'estil neoclassic, adintelada e datada per ua incricion que semble incompleta en lumedar ena quau en ua pèça centrau s'indique er an de bastiment (1709) e en laterau quèr (vist per espectador) eth nom incomplet o abraçat deth rector:

M·PAL
RE·T·R

1709

Er espaci deth costat dret demore vuet. En centre, peth dessús der an, i a encastrada ua auta pèira que mòstre era triple tiara papau tamb ua crotz ath dessús e es dues claus crotzades, simbèu de sant Pèir.

Fig.12. Lumedar de naut dera portada tamb inscripcion

Ath cant deth muntant quèr dera pòrta i a un aute blòc de pèira encastat tamb era inscripcion (Fig. 13) que seguís:

AÑO 1834
DN JORGE
BAQUERIA
R·TOR

Fig.13. Inscripcion en muntant dera pòrta.

Ena madeisha façada, mès entara quèrra e ena part baisha deth mur i a encastrada ua estela funerària romana de marme ena quau maugrat èster descantonada, i son representadi es bustes de tres personatges dejós de tres arcs de herradura o ultrapassadi. Per ç`que hè as personatges, maugrat èster representadi de forma plan esquematica, presenten beth element diferenciador. Atau eth personatge dera quèrra semblarie tractar-se de ua hemna pr'amor des pronunciades ondas deth peu e sustot, pes dues granes aneres que, a mode de plandengues, pòrte e costat e costat dera cara. En personatge centrau ei possible veir eth peu estriat en tot qu'en dera dreita eth cap a patit ua fòrta erosion. Sonque s'a conservat era cantoada superior dera quèrra, decorada tamb un cercle tamb ua crotz inscrita. Aguest tipe de representacions son abituaus ena Val d'Aran e en airau comengés decorant es frontaus des urnes cineraries o en d'audi monuments funeraris d'epoca baish imperiau o tardorromana, d'abitud datades entre es segles III-VdC. Totun era preséncia des arcs de herradura, plan desvolopats en art visigotic dilhèu poirien indicar ua cronologia mès tardana.

Fig. 14. Estela funerària tardorromana

Mès enlà ena façada que ja correspon ath campanau, tanben ena basa deth mur, i a encastrat un blòc plan alongassat tamb un motiu incis de dents de ressega e enes espacis triangolars per dejós dera linha dentada i a crotzes o tridents, en tot qu'es que demoren dessús mòstren circumferéncias incises, generaument, tamb un punt en centre.

Fig. 15. Labada tamb motius geometric, encastrada en mur.

En aquesta madeisha façada meridionau, mès ena part dera cabècera qu'ei laguens deth recinte deth cemènteri, i a encastrat en mur ua aute element de pèira trabalhada que mòstre ua cartela resseguida per un cordon, laguens dera quau apareish en retlèu era data 1708 (Fig. 16). Era inscripcion confirme er inici de bastiment dera glèisa era quau tamb anterioritat e segons comènte Juli Soler i Santaló, "(...) l'antiga parroquia era edificada part d'avall del poble y estava baix l'advocació de Santa Eularia. Actualment no se'n conserva ni despulles (...)".

Era batiadera dera glèisa non ei decorada. Per contra er aiguasénher, de marme, mostre decoracion barròca. Ena sagristia i a un gran recipient/piscina catat en paviment.

Fig. 16, 17 e 18. Element encastrat tamb data, batiadera e aiguasénher.

Fig. 19. Autar

Er estat de conservacion der interior dera glèisa ei en generau bon pr'amor des desparières actuacions amiades en cors deth present sègle: prumèr reforma dera

estructura e lòsa coberta, seguida deth naua pavimentacion e der arranjamet der accés ath pis de campanes e finaument eth sanejamet der interior dera tor de campanau.

Totun, non se i sauen bens mòbles d'interés, mès enlà d'ua batiadèra de pèira semicircular, sense decoracion, dessús d'un gran basament d'òbra de seccion circular (fig. 17), e d'un aiguasénher de marme, d'estil barròc, encastrat en mur (fig. 18). En còro se sauen desparièrs engranatges e ròdes d'un relòtge de campanau qu'ei precis preservar (fig. 21).

Era tor de campanau ei de planta quadrangolara ei fòrça massisa encara que de nautada discrèta, coronada tamb un naut chapitèu octogonau de lòsa. Poirie èster ua òbra de meitats deth sègle XVIII. Ena paret èst dera tor (era qu'ei comuna damb era glèisa) se diboishe claraments ua espadhanha qu'auie auut aguesta en penau occidentau e qu'en moment deth bastiment dera tor demorèc imbuïda en mur. Exteriorament s'obsèrven grani desprendiments en perbocat originau.

S'eth tipe d'aparelh e de hièstres dera tor posse entath sègle XVIII, eth sòn anautit nombre de campanes -cinc, des quaus, dues deth sègle XVII e ua deth XVIII-comportarie ja un campanau de tor en aquest moment.

Fig. 20. Tor de campanau

Fig. 21. Engranatges e d'auti rèstes der antic relòtge de campanau

Eth campanau posedís cinc campanes, tres enes hiestraus e es dues més petites en ua installacion interiora, coma ei d'abitud.

Es dues campanes més antiqües son de 1646. Son pèçes barròques, encara d'influéncia encara reneishentista e de bona factura, obrades per un madeish honedor, deth quau desconeishem era identitat.

D'aguestes, era més grana ei era **campana num. 3**, (Boca 0,662m; nautada 0,735m; vòra: exteriora 0,085m; vòrainteriora 0,08 m), plaçada ena hièstra nòrd deth campanau, fòrça interessanta, més en estat precari e actuaument immòbilizada (figs. 21 e 22) e que segons mos indique era inscripcion qu'a gravada em capitaus umanistiques ath sòn torn:

Fig. 22. Campana num. 3

AVE [*flor de lis*] **MÂ**[*R*]IS [*lis*] **STELLA** [*lis*] **DEI** [*lis*] **MATER** [*lis*] **ALMA** [*lis*] **1646**

Fig. 23. Detallh dera inscripcion dera campana num. 3

Deth madeish an e honedor desconeishut ei era **petita campana num. 5**, (boca 0,392m; nautada 0,475m ; vòra: exteriora 0,037m; vòra interiora 0,048 m), plaçada amassa tamb era campana 4 ena petita estructura de supòrt interiora entàs campanetes (fig. 24). Ena part superiora pòrte en letres capitaus umanistiques era inscripcion que seguís:

TE DEVMLAVDAMVS 1646

Fig. 24. Campana 5 (quèrra) en sòn plaçament ena estructura de supòrt conjunta tamb era campana 4.

Fig. 25. Campana 5. Detalh dera inscripcion tamb er an d'execucion

Deth sègle XVIII ei era **campana grana o num. 1** (boca 0,95m; nautada: 1,03m, damb anses; vòra: exteriora 0,09m; vòra interiora 0,11m), qu'ei plaçada en hiestrau de cogant (figs. 26 e 27). Se tracte d'ua pèça tardobarròca, un sinhau rudimentària, mès pro polida e valuosa, òbra deth honedors Luis de Solano, autor de d'aves campanes ena Val d'Aran e enes vals d'Aneu. En origen aurie estat voltejada, mès ara, eth sòn estat de conservacion non ac permet e se trape immobilizada.

Era inscripcion, fòrça longa, s'estien pera part superiora e eth tèrç dera campana. Ena part superiora ditz:

*** SANTA * BAR BARA * * ORA * PRO * NOBIS * AÑO * DE * 1777**

En tèrç dera campana i a cartèlla grana damb era següenta inscripcion:

SIENDO RETOR / D* / JORXE / BAQVERIA / VENERO / I SOLANO / MEHIZIERON / *****

En costat opausat e en miei se i represènte un Calvari de granes dimensions, damb gradonada (cara exteriora) hèt damb quarradets damb asterisc inscrìti e metudi ortogonaument e bèri uns en *losange*.

Figs. 26 e 27. Vista generau dera campana major (1) e detalh deth Calvari.

Era campaneta 4 (boca 0,518m; nautada 0,55m; vòra: exteriora 0,042m; vòra interiora 0,042m) qu'acompanhe ara num. 5 ena installacion interiora, siguec hèta en 1813 per un honedor francés post-napoleonic, d'estil imperi, mès encara d'influéncia barròca (figs. 28 e 29). En aquest cas era inscripcion ath delà dera cronologia mos informe sus eth honedor:

STABAT MATER DOLOROSA / [crotz petita sus un pedestalet] FECIT VIGUIER A TOULOUSE ANNO 1813

Ath delà ena part centrau presente ua iconografia complèxa: un Calvari figurat damb Crist sofrent, Vèrge e St. Joan; a cada costat ua crotz petita sus un pedestalet. En costat opausat, era imatge dera Inmaculada, coronada e damb tres estrelhes de ueit puntes dispausades ath sòn torn; tanben a cada costat, ua crotz petita sus un pedestalet.

Figs. 28 e 29. Campaneta 4 tamb inscripcion e Calvari e detalh dera Inmaculada ena part opausada.

Era dusau campana (num. 2) ei plaçada en hiestrau meridionau (figs. 30 a 33). Ei ua campana interessanta de 1814, òbra d'un honedor important Agustí Cel [de Llimiana] qui, sabem, qu'en 1799, rehonec era Miquèla de Vielha qu'auem aué. Es sues dimensions son boca: 0,85m; nautada: 0,84m; vòra: exteriora 0,066m e vòra interiora 0,08 m. Se tr'be en estat precari e henereclada.

Ena part superiora pòrte era epigrafia que seguís:

**SANCTE PETRE ORA PRO NOBIS GEORGIUS BAQUERIA RECTOR DE
BAVSEN /
ME FECIT AUGUSTINUS SEL FVSOR ANNO 1814 *****

Era part centrau ei decorada tamb dus cordons e atraessant-los un Calvari hèt damb quarradets damb asterisc inscrit. Custòdia de tipe solei pro grana. Medalhons elliptics,

un damb ua Vèrge deth Rosèr e er aute damb era Immaculada. Toti dus son decorats damb un embolcall de quarradets com es adès nomentadi.

Figs. 30 a 33. Campana 2 vista generau e detalhs de medalhon laterau tamb Immaculada, deth Calvari representat ena cara exteriora e dera grana custòdia dera cara interiora.

b. Cementèri parroquiau de Sant Pèir in Vincula

Eth cementèri parroquiau de Bausen aucupe era meitat orientau dera plataforma terraplenada que s'estié ath long dera façada meridionau dera glèisa. Un mur lo separe dera plaça dera glèisa. En centre i a eth portau tamb reishat de hèr e flanquejat per dus grani chiprèrs, de segur centenaris. En centre deth recinte se lھےue un gran pilar d'òbra tamb acabat perbocat tamb ua crotz metallica. Ena part superior, apareish incisa en perbòc, ací mès lis, ua rustica inscripcion en tres. Ena linha superiora se pòt liéger clarament: ANNO , totun qu'es chiffres ja non demoren clares, dilhèu 1741? Es dues linhas que seguissen encara son mès confuses. Es cavòts en tèrra aucupen gran part deth recinte, sonque en extrèm mès orientau demore espaci liure. Eth barrament peth sud e èst ei mejançant un mur atalussat.

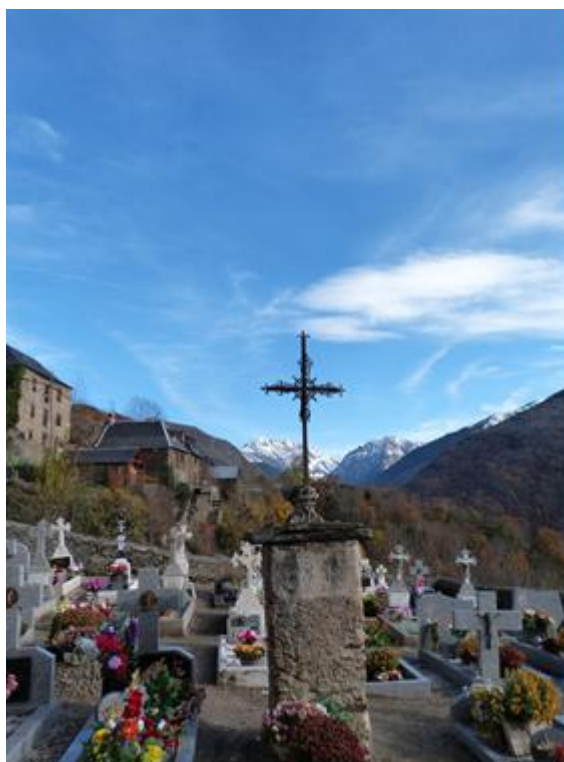

Fig. 34. Cementèri tamb eth pilar tamb crotz en centre

Fig. 35. Plaça dera Glèisa, tamb es portaus dera glèisa e deth cementèri flanquejati per dus chiprers centenaris e, ara dreita, era hònt.

c. Capèla de Sant Ròc

En extrèm deth camin deth calvari o via crucis qu'unís eth nuclèu urban tamb er airau de Coret se tròbe era petita capèla de Sant Ròc, ua construccion eclectica, d'època modèrna mès datacion incèrta, de planta rectangulara e cabecèra plana. Prèsentè bères transformacions. Es murs son de pèira, tamb perbocat e pintat de blanc. Dispausè d'ua ponina espadannha, de husta, de tipologia francesa des sègles XIX o prumèra meitat deth s. XX, tamb ua campaneta laguens.

Figs. 36 e 37. Vista exterior e de laguens dera capèla de Sant Ròc

Fig. 38. Eth vielh telh e era capèla de Sant Ròc en airau de Coret

d. Cementèri de Terèsa

Tanben en airau de Coret, en un paratge de grana beresa, se tròbe eth singular cementèri de Terèsa, un petit recinte barrat tamb mur d'òbra, aucupat per ua unica sepultura: era de Terèsa Estampa Medan. En aguesti darrèrs ans a auut grana repercusion mediatica e toristica, en tot qualificar-se coma “eth cementèri mès petit deth mon”, relacionat tamb ua legenda orau que parle dera voluntat de maridar-se eclesiaisticament de Terèsa tamb Francisco Bugat Bugat, e dera negacion deth rector, Mosén Telloso, pr'amor dera manca de pagament d' ues dispenses eclesiastiques pr'amor deth parentesc existents entre es futurs contraients. Aquesta ei era legenda que s'explique en un plafon ath cant deth cementèri e en numerosas guides toristiques.

Mès coma acostume a passar tamb es legendes, non s'ajusten ara realitat istorica, coma a quedat demostrat pera recenta recèrca documentau enes archius amiada a tèrme per Joan Carles Riera Socasau, estudi que siguec objècte d'ua conferéncia pronunciada eth dia 1 de junh de 2019, en vielha que se pòt recuperar en enlaç <https://www.conselharan.org/audios/> e d'un article que gesserà publicat en brèu ena revista Tèrra Aranesa, num. 17, de 2020.

Per aguest documentat estudi tanben sabem qu'era consanguineïtat entre Francisco Bugat Bugat e Terèsa Estampa Medan veníe deth hèt qu'eth pair-sénher patèrn de

Terèsa, José Estampa Sarriu, ère frair dera mair-sénher patèrna de Francisco, Francisca Estampa Sarriu.

D'entrada, non ei probat, documentaument, qu'eth rector se neguèsse a maridar-les per non auer podut pagar es dispenses de consanguineitat. Tampòc còste que le sollicitèssen ne dispensa ne matrimòni canonic. Ath delà, aquestes dispenses èren plan freqüentes e non èren pas cares. Tampòc calie solicitar-les a Roma, se non qu'a demana deth rector dera parròquia les concedie eth bisbe. Justament Bausen ei eth pòble de tota era Val d'Aran a on, en sègle XIX, se'n autregèren mès.

Per contra, era documentacion mod informe que Francisco e Terèsa contraigueren matrimoni civiu, non pas eclesiatic, en Bausen, en 1907, e entà celebrar un matrimòni civiu, s'exigie tanben dispensa de consanguineitat, qu'en aquest cas autrejaue eth governador civiu. Vist aquerò, ben poirie èster qu'en cap moment Terèsa e Francisco auessen auut era intencion de maridar-se pera Glèisa.

Fig. 39. Cementèri civiu de Bausen en parçan de Coret.

Francisco e Terèsa auèren dus hilhs, Valerosa e Cándido. Valerosa neishec eth 14 de seteme deth madeish an 1907 e eth mainatge, dus ans mès tard, eth 3 de noveme de 1909. Es dus siguèren batejadi, ja que s'an trapat es inscripcions en Libre de Baptismes dera parròquia. Totun, comparades es sues partides de baptisme tamb es precedents e posteriores en dit libre s'aprecien quauques diferències significatiues. Atau en frase abituau: "Bauticé solemnemente según prescribe el ritual de la diócesis", eth rector omitís en andues partides era paraula "solemnemente". En dusau lòc, tampòc se hè a constar coma en d'outes partides, "hija (o hijo) legítima y natural de ...", se non que i figure era formula "hija/hijo según voz pública". Fin finau, non i apareishen, coma d'abitud, pairin e mairia, senon qu'en andues ceremonies sonque ne còste un, Francisco Estampa entà Valerosa e Maria Estampa Medan, era fraia de Terèsa, entà Cándido. Ne en ua ne en auta ceremònia i còste era assitència es pairs. Es baptismes, plan possiblament se amièren a tèrme per pressions familiars.

En libre de defuncions deth Registre Civil de Bausen i cònste que Terèsa moric eth 10 de mai de 1916 d'ua "*Enteritis Crònica*", e qu'eth jutge ordenèc que se le balhesse sepultura en "*Cementerio Civil de esta población*". Era legislacion dera epòca obligaua as ajuntaments a preveir un lòc destinat entar enterrament de persones non catoliques, en tot assumir-ne es despenes de bastiment e de manteniment. Aquerò sembla que serie mès freqüent deth que poderiem imaginar ja que i a diuerses ordenances deth bisbe as rectors d'Aran, establint coma auien d'actuar en aquestes circumstàncies, permeten que aquestes persones siguessen enterradi en cementèri parroquiau tostemp que se produsís ua retratacion o reconciliacion tamb era fe catolica, o n'auessa intencion encara que non i auessa temps de produssir-se, coma deishe plan clar eth tèxte dera directiua que seguís: "*Pero si dichos cristianos llamasen al Sacerdote a ultima hora aun cuando no fuera hacer posible la retractación y reconciliación, o bien el párroco hallase ya muerto al enfermo el párroco no deberá negarle la sepultura eclesiástica*".

Fig. 40. Sepultura de Terèsa en cementèri civiu de Bausen

Atau, maugrat qu'era legenda atriboís ath rector Mn. Telloa era negatiua prumèr, a maridar canonicament era parelha e dempús, a sepultar a Terèsa en cementèri parroquiau, era realitat, ei que i a pròves sobrades dera sua acatolicitat, ja que non cònste enlòc qu'auessen auut voluntat de maridar-se canonicament, senon que contraigueren matrimòni civiu; tanben es excepcionaues formules emplegadas enes partides de baptisme des hilhs; e ath delà, vié reafirmada en moment dera mòrt de Terèsa d'ua malautia longa, non pas fulminanta, çò que en cas d'auer estat era sua voluntat, l'aurie dat temps entà retornar ath sen dera Glèisa Catolica.

Tampòc cònste enlòc qu'eth veude demanèsse d'enterrar-la en cementèri parroquiau. S'atau auesse estat, d'acòrd tamb es directrius deth bisbe, s'auesse permetut, eth dit enterrament, o en cas contrari, eth Jutge, aurie deishat constància dera negatiua deth rector, coma succedic en Vilac en 1902.

Tampòc ei pas vertat que siguesse er unic cementèri civiu dera Val d'Aran donc que i a constància dera existència d'un aute, en 1902, en Vilac. Oc que podem díder qu'ei er unic qu'a dia d'aué a suberviscut.

Pr'amor des errors e era falta de rigorositat istorica der actuau pannèu informatiu, se prepausa era sua substitucion per un aute mèc acòrd tamb es donades istoriques.

e. Capèla de Santa Anna

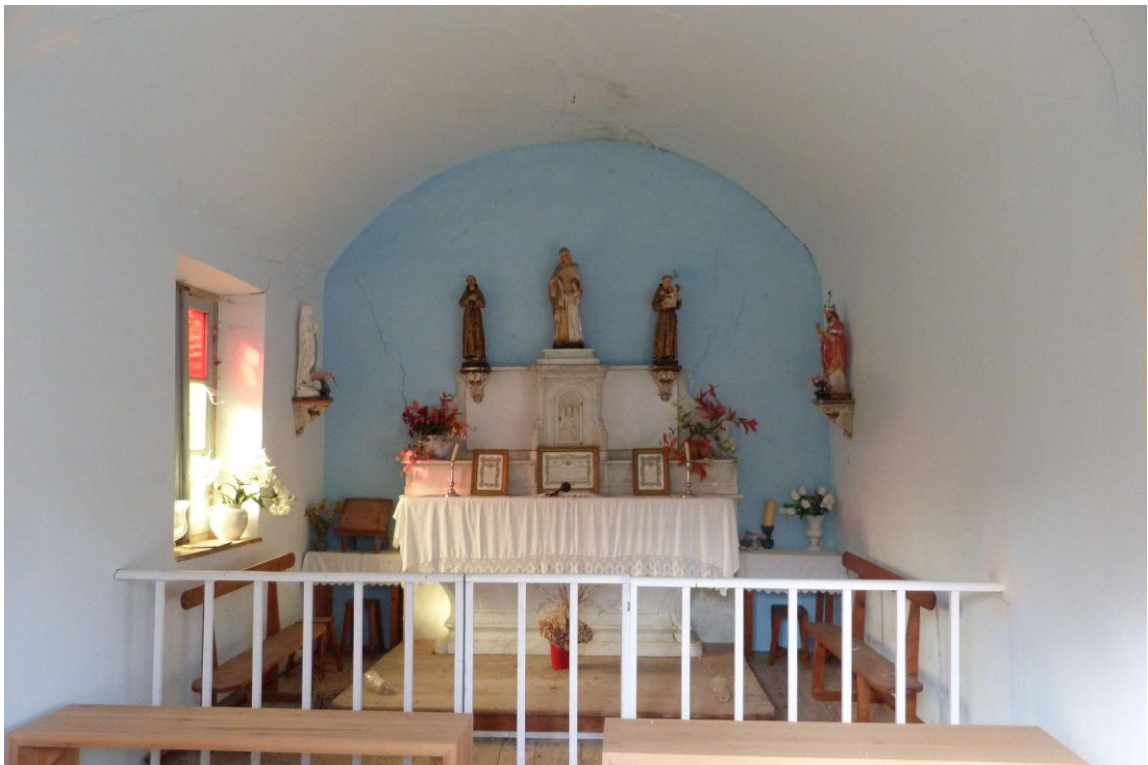
Era capèla ubicada, ath cant deth camin vielh, per dejós deth pòble de Bausen ei un bastiment deth sègle XIX o prumeries deth XX, de petites dimensions, planta quarrada e vòuta de canon e losat a dues aigües. Es parets exteriores son de pèira vista.

Fig. 41. Capèla de Santa Anna, ath cant deth camin vielh

Figs. 42 e 43. Era capèla de Santa Anna vista des deth nòrd e interior dera capèla

IV. BIBLIOGRAFIA

- Aran. Pes camins dera nòsta istòria.* Barcelona: D. Política Linguística. Generalitat de Catalunya. Conselh Comarcau de Montanha dera Val d'Aran. Ajuntaments d'Aran, 1986
- Aran, hèts istorics.* Colleccion Institut d'Estudis Aranesi. Val d'Aran: Conselh Generau d'Aran, 2006
- Aran Clavis Regni. Era defensa d'un país. Musèu dera Val d'Aran. Vielha 2008*
- Aran me Fecit. Des mèstres constructors ara recèrca deth patrimòni sacre.* III. Es glèises en territòri, pp 100-106.
- Gran Geografia comarcal de Catalunya,* vol. XIII *La Val d'Aran,* Pagès ed. Lleida 1991, pags. 41-44. Vielha: Conselh Generau d'Aran. 2018
- Guía de Catalunya. Todos los pueblos y todas las comarcas.* Barcelona, Caixa de Catalunya. 1989
- BELLMUNT I FIGUERAS, J. . *Val d'Aran.* Col.lecció Fets, Costums i Llegendes. Vol. 15. Lleida: Pagès Editors, 1991.
- BOIX POCIELLO, J. (Coord.) *Bausen, un lòc ena frontèra.* Vielha: Conselh Generau dera Val d'Aran. 1999.
- BOIX POCIELLO, J. Fitxes 11 e 12 num. 12. *Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya.* Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya. 2001
- GAVIN, J. M. *Inventari d'esglésies. 2. Baixa Ribagorça, Alta Ribagorça, Vall d'Aran.* Barcelona: Arxiu Gavin, 1978, pp. 207-208.
- GUTIÉRREZ e RIU, Xavi. “Ara ne vau a hèr ua que d'aci a Barcelona non n'i aurà cap mè”. *Miralhem-mos. Aué.* Suplement Setmanau deth Diari Avui. 7 noveme 1998. p. 8.
- LLADANOSA PUJOL, Josep. *Invasions i intents d'integració de la Vall d'Aran a França.* Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 1967
- POUJADE, Patrici. *Une vallée frontière dans le Grand Siècle. Le Val d'Aran entre deux monarchies.* Aspet: Universatim. PyrèGraph, 1998
- RIERA SOCASAU, J.C. *Era sanitat ena Val d'Aran (ss. XVII-XVIII),* IEI. Lleida 1998, pags. 55, 101 e 154
- RIERA SOCASAU, J.C. *Castèths medievaus. 29 castèths e bastides defensives dera Val d'Aran.* Figueres: Brau Edicions. 2006.
- RIERA SOCASAU, J.C. “Eth cementèri de Terèsa en Bausen. Lums e ombres”. Enregistrament audio dera conferéncia pronunciada eth dia 1 de junh de 2019 en <https://www.conselharan.org/audios/>
- RIERA SOCASAU, J.C. “Eth cementèri de Terèsa en Bausen. Lums e ombres”, en *Terra Aranesa,* num. 17. Vielha 2020. (en premsa).
- ROIGÉ, X., ESTRADA, F., BELTRAN, O. *Era casa aranesa. Antropologia dera arquitectura ena Val d'Aran.* Tremp: Garsineu Edicions, 1997.

- SANLLEHY SABI, Mª Àngels. *Comunitats de veïns i arrendataris a la Val d'Aran (s. XVII-XVIII): dels usos comunals a la dependència econòmica*. Vol I. El marc institucional. Vol. II. El marc econòmic. Tremp: Garsineu Edicions, 2007
- SANLLEHY I SABI, M. Àngels *Es responses dera Val d'Aran as qüestionaris de Francisco de Zamora*. Tremp: Garsineu Edicions Pag. 123-124; 257, 2014
- SOLER I SANTALÓ, J. *La Vall d'Aran. Guia monogràfica* (1906). Reedició Tremp 1998.
- VILARRUBIAS I CUADRAS, D. *Campanaus e campanes dera Val d'Aran*. Vielha: CGA. 2009

V. **NORMATIVA APLICABLE**

Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català. DOGC 11-1093

TÍTOL I

Categories de protecció del patrimoni cultural

Capítol II

Béns catalogats

Article 17

Catalogació de béns immobles

1. La catalogació de béns immobles s'efectua mitjançant llur declaració com a béns culturals d'interès local.
2. La competència per a la declaració de béns culturals d'interès local correspon al ple de l'ajuntament, en els municipis de més de cinc mil habitants, i al ple del consell comarcal en els municipis de fins a cinc mil habitants. La declaració s'ha de dur a terme amb la tramitació prèvia de l'expedient administratiu corresponent, en el qual ha de constar l'informe favorable d'un tècnic en patrimoni cultural.
3. L'acord de declaració d'un bé cultural d'interès local ha d'ésser comunicat al Departament de Cultura, perquè en faci la inscripció en el catàleg del Patrimoni Cultural Català.
4. La declaració d'un bé cultural d'interès local únicament es pot deixar sense efecte si se segueix el mateix procediment prescrit per a la declaració i amb l'informe favorable previ del Departament de Cultura.
5. Tota catalogació de béns immobles ha de contenir els jaciments arqueològics del terme municipal que han estat declarats espais de protecció arqueològica.

TÍTOL II

Protecció del patrimoni cultural català

Capítol I

Règim comú dels béns mobles i immobles

Secció I

Règim aplicable a tots els béns integrants del patrimoni cultural català

Article 21

Deure de conservació

1. Tots els béns integrants del patrimoni cultural català han d'ésser conservats per llurs propietaris, titulars d'altres drets reals i posseïdors. Es poden establir per reglament procediments per a l'esporgada i eliminació de determinades classe de béns, si no han estat declarats d'interès nacional ni han estat catalogats.
2. Les persones referides en l'apartat 1 han de facilitar informació sobre l'estat dels béns i sobre llur utilització, si els ho demana l'Administració.

Secció II

Règim aplicable als béns culturals d'interès nacional i als béns catalogats

Article 25

Deure de preservació i manteniment

1. Els propietaris, titulars d'altres drets reals i posseïdors de béns culturals d'interès nacional o béns catalogats els han de preservar i mantenir per assegurar la integritat de llur valor cultural. L'ús a que es destinin aquests béns ha de garantir-ne sempre la conservació.
2. Els béns culturals d'interès nacional i els béns catalogats no poden ésser destruïts.
3. Els propietaris, titulars d'altres drets reals i posseïdors de béns culturals d'interès nacional o béns catalogats han de permetre l'accés dels especialistes als dits béns, per tal que puguin estudiar-los i catalogar-los convenientment.

Capítol II

Règim de protecció dels béns immobles

Secció II

Règim aplicable als béns immobles catalogats

Article 39

Règim de protecció

La declaració d'un immoble com a bé cultural d'interès local comporta l'aplicació immediata del règim jurídic que aquesta Llei estableix per als béns catalogats. Qualsevol norma addicional de protecció d'aquests béns s'ha d'establir mitjançant els instruments determinats per la legislatura urbanística.

TÍTOL IV

Execució d'aquesta llei i règim sancionador

Capítol I

Mesures per a l'execució d'aquesta llei

Article 67

Execució del deure de conservació

En cas d'incompliment del deure de conservació de béns culturals d'interès nacional o de béns mobles catalogat, el Departament de Cultura pot ordenar als propietaris, titulars o d'altres drets reals i posseïdors dels dits béns l'execució de les obres o la realització de les actuacions que siguin necessàries per a preservar-los, conservar-los i mantenir-los. Aquestes mesures poden ésser adoptades també pels ajuntaments, si es refereixen a béns immobles catalogats. L'Administració no pot ordenar l'execució d'obres o d'actuacions per un import superior al 50% del valor del bé, fixat pel Departament de cultura o per l'ajuntament corresponent mitjançant l'aplicació dels criteris establerts per la legislació sobre expropiació forçosa.

VI. CRITÈRIS D'INTERVENÇION

En vertut dera consideracion coma Ben Culturau d'Interès Locau es intervencions d'assolidament, restauracion, conservacion en aguesti bens auràn d'amiar-se a tèrme tamb critèris que respècten es sòns valors, sense perjudici qu'en quauque supòsit se pogue perméter era utilizacion d'elements, tecniques e materiaus contemporanèus entara milhor adaptacion deth ben ath sòn usatge o facilitar era lectura e non quèir en reconstruccions mimetiques, maugrat que conservant tostemp es caracteristiques tipologiques d'ordenacion espaciau, volumetricas e morfologiques mès remarcables deth ben. Tanben es actuacions en sòn entorn mès immediat auràn de respectar-ne es valors, sense alterar-ne era contemplacion.

VII. INFORME AVALORATIU

Es valors istorics, arquitectonics e artistics dera glèisa parroquiau de Sant Pèir; deth cementèri parroquiau, dera capèla de Sant Ròc, deth cementèri civiu de Terèsa e dera capèla de Santa Anna e des bens mòbles ad aguesti associadi e descrits en aguesta memòria, justifiquen pleament era sua declaracion coma Bens Culturals d'Interès Locau (BCIL). Era obtencion d'aguesta figura de proteccion a de devier un instrument plan avient entà garantir era preservacion, conservacion, estudi e difusion des valors des dits monuments.

VIII. PROPOSICION DE DECLARACION

Cossent tamb tot aquerò, mejançant aguest document se prepausa qu'eth plen deth Conselh Generau d'Aran, en vertut der art. 17.2. dera **Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català**, declare Ben Culturau d'Interès Locau (BCIL) era glèisa parroquiau de Sant Pèir; eth cementèri parroquiau de Bausen, era capèla de Sant Ròc, eth cementèri civiu de Terèsa e era capèla de Santa Anna, atau coma es bens mòbles ad aguesti associadi.

Vielha, mai 2020

Elisa Ros Barbosa
Airau de Patrimòni Culturau

IX. CRÈDITS

Er expedient de declaracion de Ben Culturau d'Interès Locau a favor des 5 elements deth pòble de Bausen qu'a estat redigit per Airau de Patrimòni deth Conselh Generau d'Aran.

Direccion e coordinacion: Elisa Ros Barbosa. Airau de Patrimòni. Conselh Generau d'Aran

Memòria arquitectonica e artistica: Elisa Ros Barbosa. Airau de Patrimòni. Conselh Generau d'Aran

Planimetries: Iris Cámara Garcia/Lia Escura Arenós/Joan Juncosa Launes (URV)

Fotografia: Elisa Ros Barbosa
Daniel Vilarrubias i Cuadras
Francesc Tur
Torisme Val d'Aran

X. DOCUMENTACION ANNÈXA

a. Acòrd Comission Auviatge

Elisa Ros Barbosa, tecnica de Patrimòni Culturau deth Conselh Generau d'Aran, coma Secretària dera Comission Assessora der Auviatge dera Val d'Aran

CERTIFIQUIL

Qu'ena session 1/2020 dera Comission Assessora der Auviatge dera Val d'Aran, celebrada eth dia 19 de hereuèr de 2020, tanhent ath punt num. 13. *Sollicitud des associacions "Es Sarnalhèrs" e "Lanaaranesa" enara declaracion coma Ben Culturau d'Interés Locau dera glèisa parroquiau de Sant Pèir, cementèri, via crucis e airau de Corei (tamb era capèla de Sant Ròc, eth Telh e eth cementèri civiu de Teresa, panoramiques e enòrns), Camin e capèla de Santa Anna, lauadèrs e hònts deth pòble, s'acordèc per unanimitat encetar d'acòrd tamb er article 17. *Catalogació de béns immobles*, dera Lei 9/1993, de 30 de seteme, del Patrimoni Cultural Català, era tramitacion entara posteriora declaracion per part deth plen deth Conselh Generau d'Aran, coma Ben Culturau d'Interés Culturau (BCIL) dera glèisa parroquiau de Sant Pèir e deth sòn cementèri, dera capèla de Sant Ròc, deth cementèri civiu de Teresa e dera capèla de Santa Anna de Bausen.*

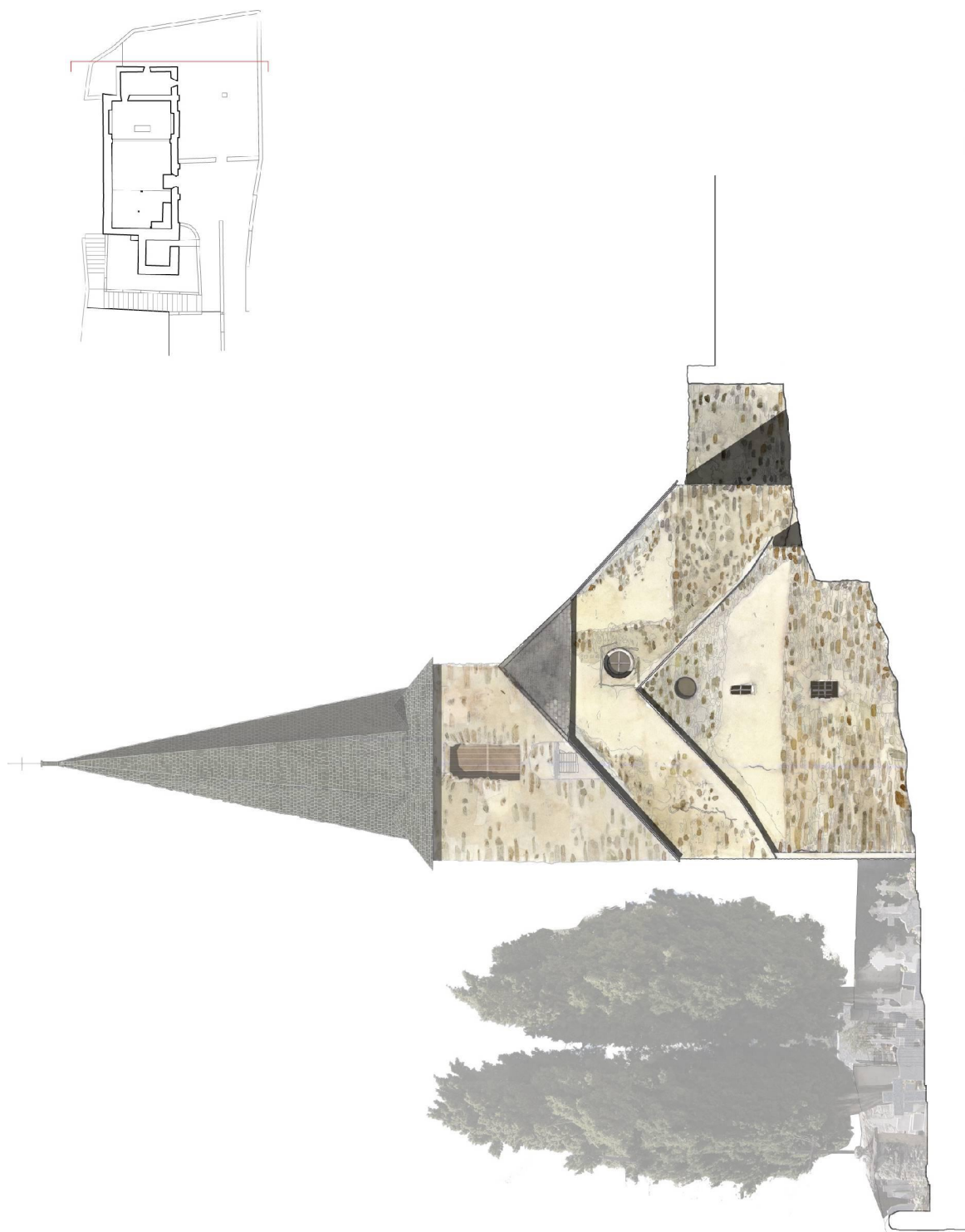
E entà qu'atau cònte signi aquest certificat.

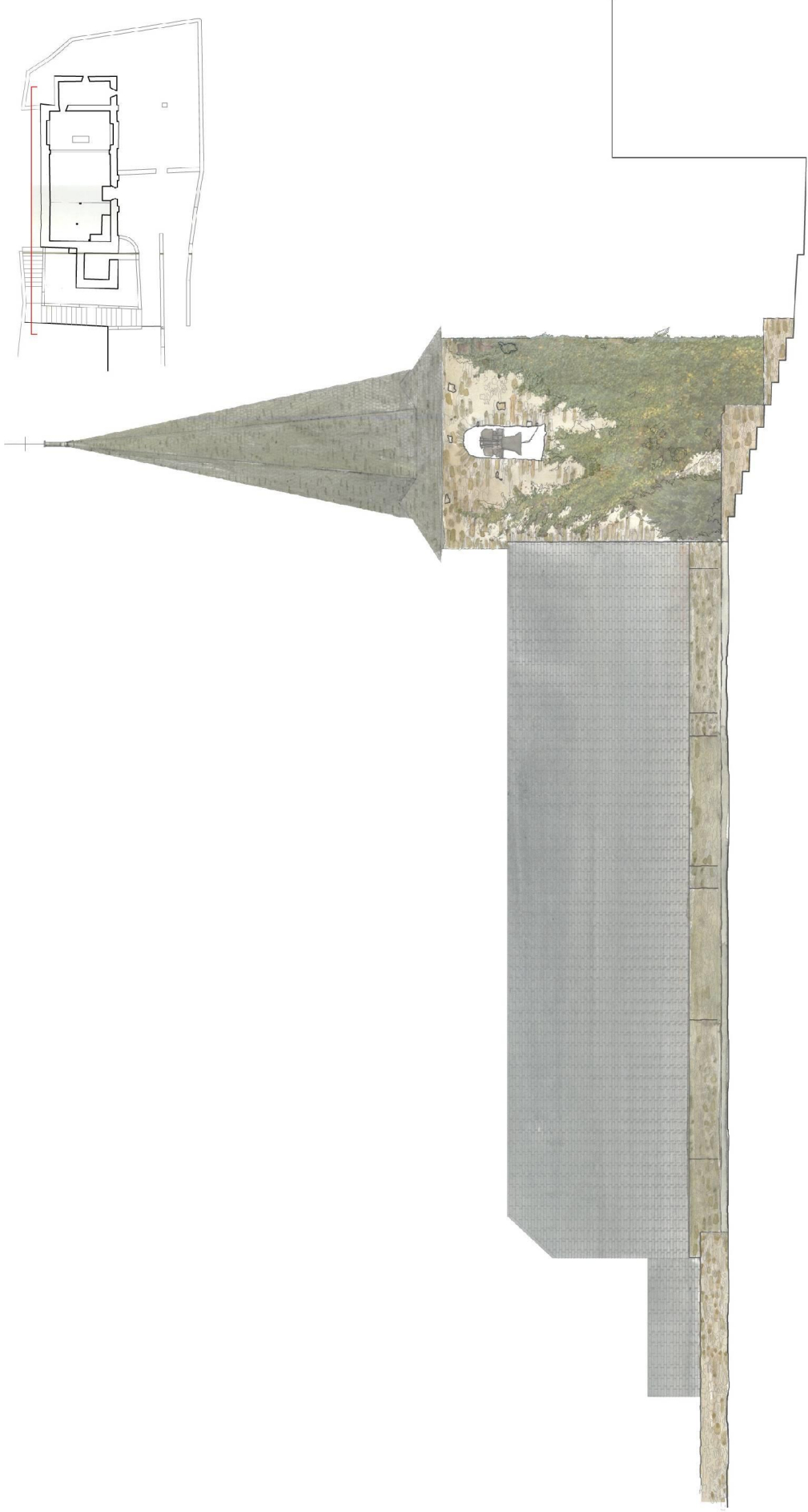
Elisa Ros
Barbosa -
DNI
37275363E
(TCAT)

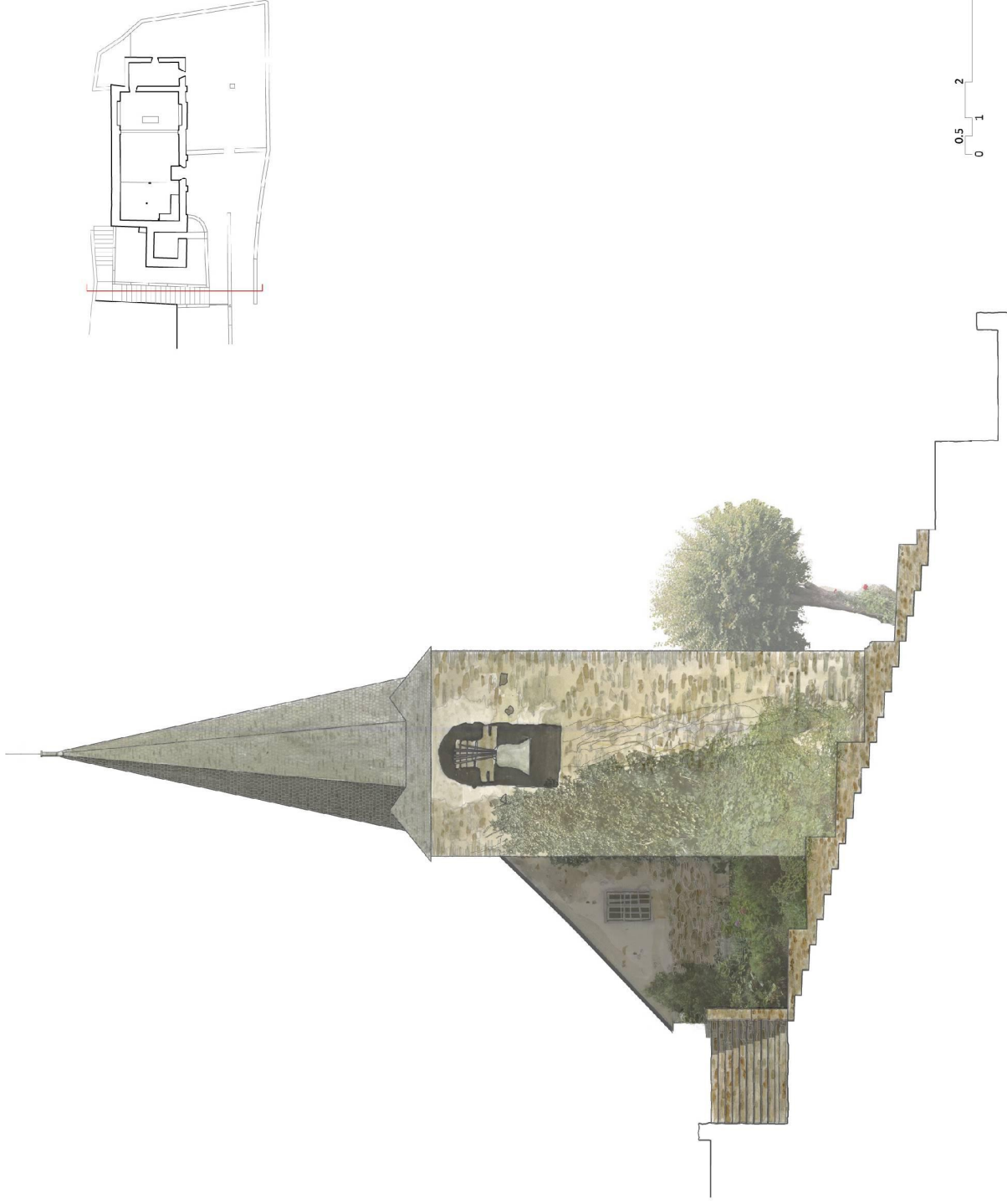
Formato digitalizado por SIBS
Sin Sufijos - DNI 37275363E
(TCAT)
Número de reconocimiento (DNI)
0-01, en Conselh Generau d'Aran,
2.5.A.67-VATES-F7500011G,
Org. - Trinitatador públic de conselh
reg. en Conselh Generau d'Aran
37275363E, generalCana.01ca,
seccióArribas.00125-37275363E,
en: 01ca/conselh Generau d'Aran
37275363E (TCAT)
Fecha: 2020.03.05 11:48:07 +0100

Vielha, 5 de març de 2020

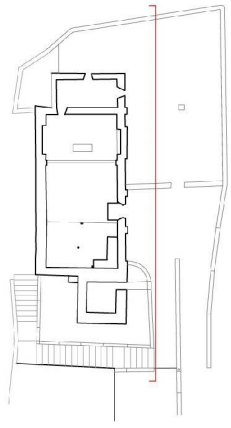
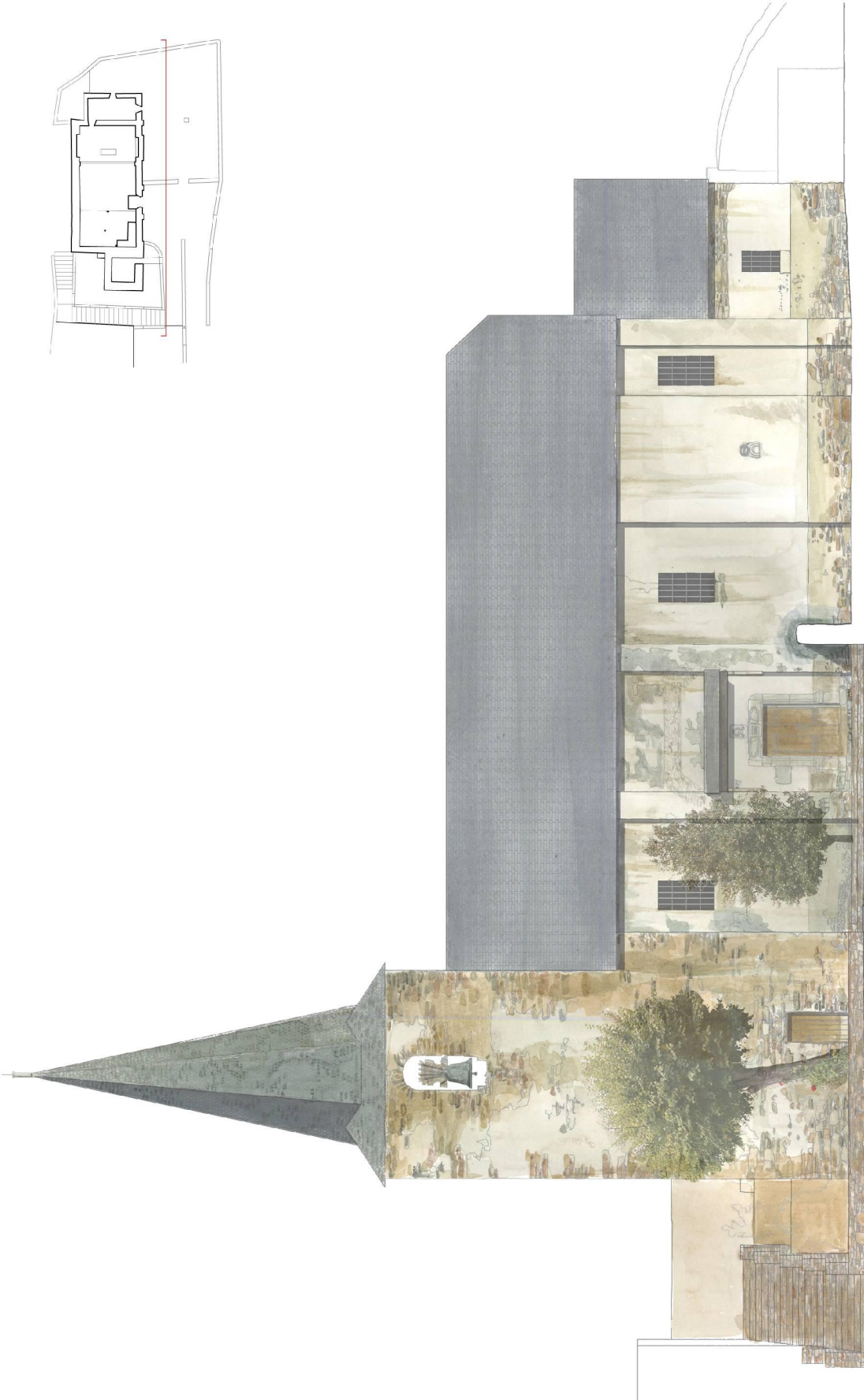
b. Planimetries glèisa St. Pèir in Vincula

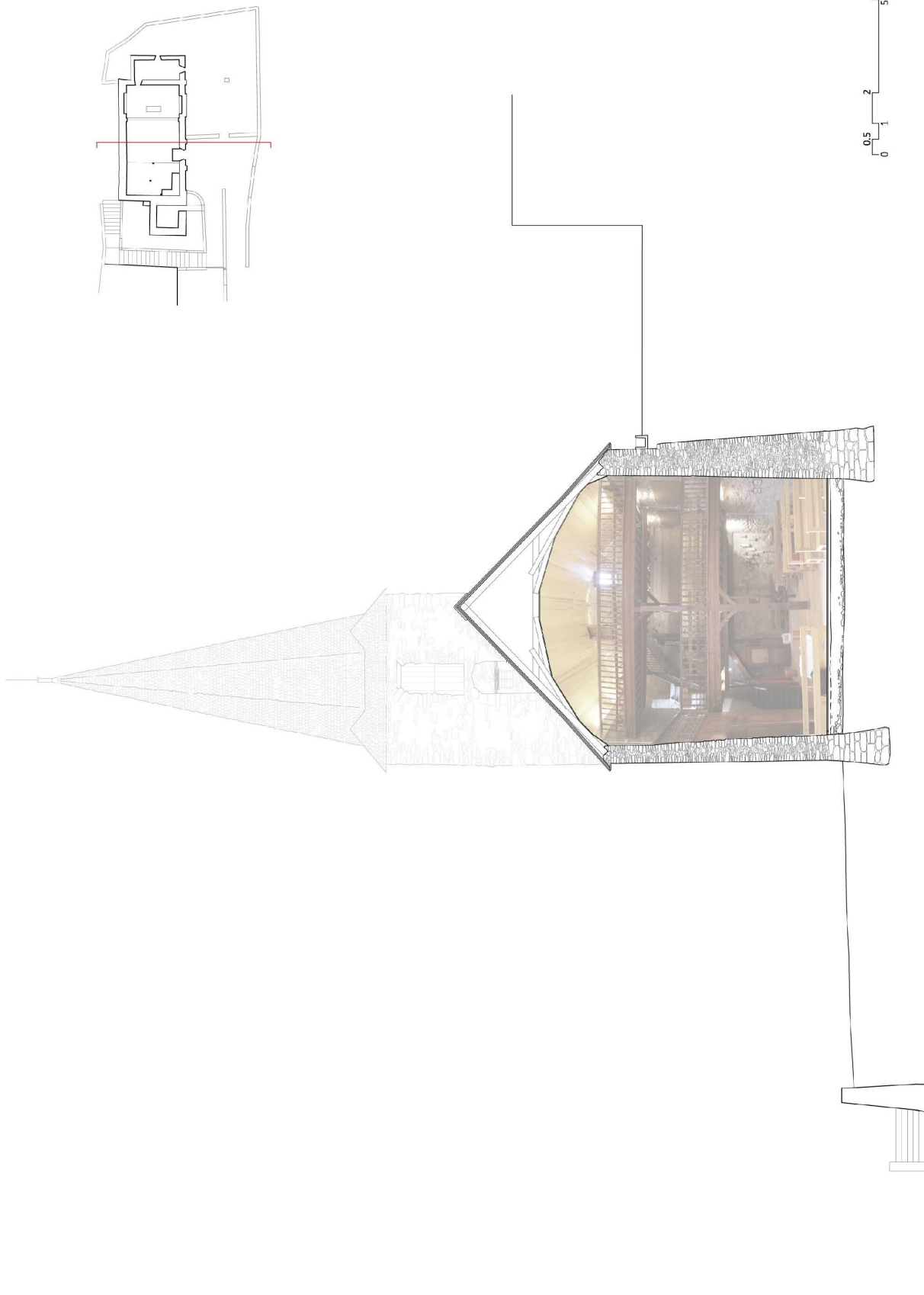
0 0.5 1 2 5 m

0 0,5 1 2 5 m

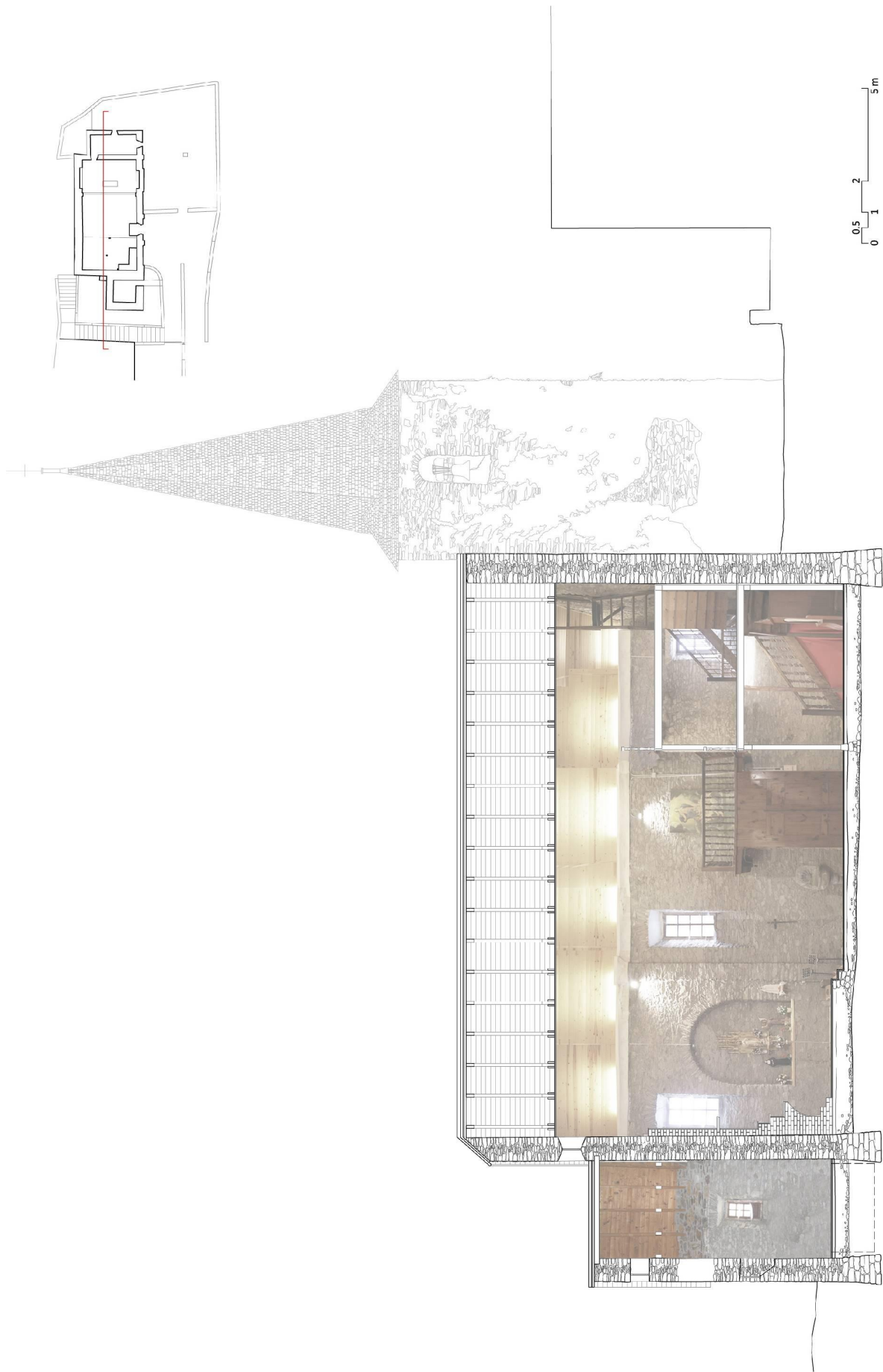
FAÇANA SUD escala 1/150
Iris Cámara_Lia Escura_Joan Juncosa
ETSÀ REUS 2014/2015

ESGLÉSIA SANT PÈIR DE BAUSÉN

ESGLÉSIA SANT PÈIR DE BAUSÉN

SECCIÓ TRANSVERSAL escala 1/200
Iris Càmara_Lia Escura_Joan Juncosa E.T.S.A. REUS 2014/2015

SECCIÓ LONGITUDINAL escala 1/150

Iris Càmara_Lia Escura_Joan Juncosa ETSA REUS 2014/2015

ESGLÉSIA SANT PÈIR DE BAUSÉN